Talim Noktası.

7. Sınıf

Türkçe

Gereklilik, Şart, İstek ve Emir İfadeleri; Tırnak ve Denden İşareti

4. Tema: Türk Sanatı · Konu 05 · Konu Anlatımı



4. TEMA

Gereklilik, şart, istek ve emir ifadeleri; tırnak ve denden

Bu konuda neler var?

1 Okuyalım: Suyun Üstündeki Lale 4
2 Gereklilik ve Şart İfadeleri 7
3 İstek ve Emir İfadeleri 10
4 Yazım ve Noktalama Köşesi 14
★ Konu Testi 17
★ Cevap Anahtarı 19

Bir sanat atölyesine ilk kez giren biri ustasından neler duyar? “Fırçayı hafifçe sallamalısın.”, “Acele edersen desen bozulur.”, “Lütfen tekneyi sarsmayalım.”, “Şimdi kâğıdı bırak!” Bu cümlelerin hepsi bir işin yapılmasıyla ilgilidir ama her biri farklı bir yolla söylenmiştir. Kimi işin gerekli olduğunu, kimi bir şarta bağlandığını, kimi bir isteği, kimi de bir emri bildirir. Bu konuda bu ifadeleri tanıyacak ve yerinde kullanacaksınız. Bir cümleyi anlamını bozmadan kendi sözlerinizle yeniden kurmayı, tırnak ve denden işaretini kurallarına uygun kullanmayı da öğreneceksiniz.

Bu konuda

- Özgün bir metni okuyacak, bir ebru ustasının yönergelerinde bir işin nasıl anlatıldığını inceleyeceksiniz.
- Bir işin gerekli olduğunu bildiren yapıları (**-mAlI, -mAsI gerek, -mAnIz gerek, -mAmIz gerek, -mAsI lazım**) belirleyeceksiniz.
- Bir işin şarta bağlandığını (**-sA, -IncA, -mAdAn**), istek (**-A, -AyIm, -AlIm; lütfen**) ya da emir (**Ø, -sIn, -In, -InIz, -sInlAr**) biçiminde söylendiğini gösteren yapıları ayırt edeceksiniz.
- Bu ifadeleri konuşma ve yazılarınızda işlevine uygun kullanacak, cümleleri anlamını koruyarak kendi ifadelerinizle yeniden kuracaksınız.
- Tırnak işaretini vurgulanmak istenen sözlerde, eser ve yazı adlarında, bölüm başlıklarında; denden işaretini maddelerde ve çizelgelerde kullanacaksınız.
- Bu yapıların dil bilgisi adlarını ezberlemeniz gerekmez; metinde fark edip yerinde kullanmanız yeterlidir. Yazım ve noktalama kuralları yazılıda sorulabilir.

Anahtar kavramlar

gereklilik · şart · istek · emir · yönerge · yeniden ifade etme · tırnak işareti · denden işareti

Etkinlik 1

Ön değerlendirme: Ne biliyorum?

1. “Müzeye girmeden önce biletinizi almalısınız.” cümlesinde hangi iş gerekli görülüyor?
2. “Su sakinleşince boyaları serpeceğiz.” cümlesinde boyaların serpilmesi neye bağlanmış?
3. “Kapıyı kapat.” ile “Lütfen kapıyı kapatalım.” cümleleri arasında söyleyiş bakımından nasıl bir fark var?
4. Bir şiirin adını cümle içinde yazarken hangi noktalama işaretini kullanırsınız?



1 Okuyalım: Suyun Üstündeki Lale

Etkinlik 2

Okumadan önce

- Başlığı ve görseli inceleyiniz. Su üstünde nasıl resim yapılabilir? Tahmininizi bir cümleyle yazınız.
- Metni sessiz okuyunuz. Okurken ustanın öğrencilere neleri yapmaları gerektiğini, neleri yapmamaları gerektiğini nasıl söylediğine dikkat ediniz.

★ SUYUN ÜSTÜNDEKİ LALE

Kültür merkezinin alt katındaki atölyeye girdiğimizde burnumuza topraksı bir koku geldi. Uzun masaların üzerinde suyla dolu, sığ, dikdörtgen tekneler duruyordu. Ebru ustası Nermin Hanım bizi kapıda karşıladı:

— Hoş geldiniz çocuklar. Önce ellerinizi yıkayın, sonra önlüklerinizi giyin.

Teknelerin başına geçtik. Nermin Hanım, teknedeki suyun sıradan bir su olmadığını anlattı:

— Bu suyu kitre adlı bir bitki zamkıyla koyulaştırdık. Su koyu olmazsa boyalar yüzeyde durmaz, dibe çöker. Boyaları serpmeden önce suyun iyice dinlenmesi lazım. Su dinlenmeden boya serpilmez. Bu yüzden şimdilik teknelere dokunmamanız gerek.

Ardından boya kavanozlarını ve gül dalına bağlanmış at kılı fırçaları dağıttı.

— Fırçayı boyaya batırınca kavanozun kenarına hafifçe sürtün, fazla boyayı akıtın. Fırçayı teknenin üzerinde bileğinizle hafifçe sallamalısınız. Sert sallarsanız boyalar damla damla değil, kümeler hâlinde düşer.

İlk denememde tam da öyle oldu. Kırmızı boya, suyun ortasında koca bir leke gibi yayıldı. Yanımdaki Elif güldü, ben de güldüm. “Bir daha deneyeyim mi?” diye sordum. Nermin Hanım yanımıza geldi:

— Üzülme, ebruda hata diye bir şey yoktur, yalnızca yeni bir desen vardır. Bir daha deneyelim ama lütfen bu kez acele etmeyelim.

Sonra elime ince, sivri uçlu bir çubuk verdi. Ebrucular buna "biz" diyormuş. Bizi boyanın içinde yavaşça aşağı yukarı gezdirdim. Kırmızı leke yavaş yavaş inceldi, uzadı ve bir lale yaprağına dönüştü.

— İşte böyle! dedi Nermin Hanım. Şimdi kâğıdı al ve suyun üstüne yavaşça yatır. Kâğıdı bırakınca hemen kaldırma, boya kâğıda iyice geçsin.

Kâğıdı kaldırdığımda suyun üstündeki lale artık kâğıdın üstündeydi. Arkadaşlarım da desenlerini kaldırıp kurumaya bıraktı.

Atölyeden çıkmadan önce Nermin Hanım duvardaki büyük bir ebruyu gösterdi. Eserin adı "Bahar Bahçesi"ydi. Sonra hepimize dönüp şöyle dedi:

— Ebru, 2014'te UNESCO'nun somut olmayan kültürel miras listesine alındı. Bu sanatı yaşatmak istiyorsak onu öğrenmemiz, sevmemiz ve başkalarına öğretmemiz gerek. Aceleci olanlar önce sabretmeyi öğrensinler. Ebru, sabredeni sever.

Eve dönerken kurumaya bıraktığım laleyi düşündüm. Galiba ben de sabretmeyi öğrenmeliyim.

Bu metin özgün olarak yazılmıştır.

Kelime köşesi

- **ebru:** Koyulaştırılmış su üzerine serpilen boyalarla desen oluşturup bu deseni kâğıda geçirme sanatı.
- **kitre:** Bazı bitkilerden elde edilen, ebruda suyu koyulaştırmak için kullanılan zamk.
- **tekne:** Ebru yapılırken içine su konan sığ, geniş kap.
- **biz:** Ebruda boyaları çekip desen oluşturmak için kullanılan ince, sivri uçlu çubuk.

Etkinlik 3

Metinde ne yazıyor?

1. Teknedeki su neden kitreyle koyulaştırılmıştır?
2. Anlatıcının ilk denemesinde ne olmuştur? Bunun sebebi nedir?
3. Aşağıdaki tabloyu metne göre doldurunuz.

Aşama	Ustanın uyarısı
Atölyeye girince	
Boyaları serpmeden önce	
Fırçayı sallarken	
Kâğıdı suya bırakınca	

1. Nermin Hanım'ın "Ebru, sabredeni sever." sözüyle ne anlatmak istediğini kendi sözlerinizle açıklayınız.

Ne öğrendik?

1. Ebrucuların “biz” adını verdiği araç ne işe yarar?

2. Nermin Hanım’ın “Ebruda hata diye bir şey yoktur, yalnızca yeni bir desen vardır.” sözü anlatıcıya nasıl bir duygu vermiş olabilir?

3. Nermin Hanım’a göre ebruyu yaşatmak için ne yapmak gerekir?

4. Bu metinde asıl vurgulanan düşünce aşağıdakilerden hangisidir?
   A) Ebru, yalnızca ustaların yapabileceği bir sanattır.
   B) Ebru sabır ister; bu sanatı yaşatmak için onu öğrenip öğretmek gerekir.
   C) Ebruda kullanılan en önemli renk kırmızıdır.
   D) Sanat atölyeleri yalnızca kültür merkezlerinde açılır.

Notlarım



2 Gereklilik ve Şart İfadeleri

Nermin Hanım öğrencilerine birçok yönerge verdi. Bu yönergelerin bazıları bir işin mutlaka yapılması ya da yapılmaması gerektiğini, bazıları da bir işin başka bir işe bağlı olduğunu anlatıyordu.

Tanım Gereklilik ifadeleri

Bir işin mutlaka yapılması ya da yapılmaması gerektiğini bildiren ek ve kelimelere gereklilik ifadeleri denir. Bir işin gerçekleşmesini başka bir işe bağlayan yapılara ise şart ifadeleri denir.

Ne bildirir?	Yapılar	Metinden örnek
Gereklilik	-mAlI	Fırçayı bileğinizle hafifçe sallamalısınız.
Gereklilik	-mAsI gerek, -mAnIz gerek, -mAmIz gerek	Teknelere dokunmamanız gerek.
Gereklilik	-mAsI lazım	Suyun iyice dinlenmesi lazım.
Şart	-sA	Sert sallarsanız boyalar kümeler hâlinde düşer.
Şart ve zaman	-IncA	Fırçayı boyaya batırınca kavanozun kenarına sürtün.
Şart (yapılmadıkça)	-mAdAn	Su dinlenmeden boya serpilmez.

-mAlI eki doğrudan fiile gelir: sallamalısınız, öğrenmeliyim. **-mAsI gerek, -mAnIz gerek, -mAmIz gerek, -mAsI lazım** yapılarında ise iş bir ad gibi söylenir; işi kimin yapması gerektiği ekten anlaşılır: dokunmamanız gerek (sizin), öğrenmemiz gerek (bizim), dinlenmesi lazım (suyun). İki yol da aynı anlamı taşır: “Gitmelisin.” ile “Gitmen gerek.” arasında anlam farkı yoktur.

Şart ifadelerinde cümlenin bir bölümü şartı, öbür bölümü sonucu bildirir. **-sA** eki bir işi başka bir işe bağlar: Sert sallarsanız (şart) boyalar kümeler hâlinde düşer (sonuç). **-IncA** eki bir işin, başka bir iş olduğu anda ya da olduktan hemen sonra yapılacağını bildirir: Kâğıdı bırakınca hemen kaldırma. **-mAdAn** eki ise bir işin, başka bir iş yapılmadıkça gerçekleşmeyeceğini anlatır: Su dinlenmeden boya serpilmez.

Bir işi anlatmanın dört yolu



Örnek 1: İfadeyi bulalım

Soru: Aşağıdaki cümlelerdeki gereklilik ve şart ifadelerini bulunuz, ne bildirdiklerini yazınız.

> a) Müzede eserlere dokunmamamız gerek.
> b) Çamur kuruyunca vazoyu fırına koyacağız.
> c) Desen çizilmeden çini boyanmaz.
> ç) Hat sanatını öğrenmek isteyen kişi sabırlı olmalı.
> d) Kalemi doğru tutarsan harfler daha düzgün olur.

Çözüm: a) **-mAmIz gerek:** Gereklilik; işi "biz" yapmalıyız. b) **-IncA:** Vazonun fırına konması, çamurun kurumasına bağlanmış. c) **-mAdAn:** Desen çizilmedikçe çini boyanamaz. ç) **-mAlI:** Gereklilik. d) **-sA:** Harflerin düzgün olması, kalemin doğru tutulması şartına bağlanmış.

Gereklilik mi, şart mı?

	Gereklilik	Şart
Sorduğu soru	Bu iş yapılmak zorunda mı?	Bu iş neye bağlı?
Yapılar	-mAlI, -mAsI gerek, -mAsI lazım	-sA, -IncA, -mAdAn
Örnek	Önlüğünüzü giymelisiniz.	Önlük giymezseniz giysiniz boyanır.

Örnek 2: Aynı anlamı farklı yapılarla söyleyelim

Soru: "Boyaları serpmeden önce suyun dinlenmesi lazım." cümlesini anlamını koruyarak üç farklı biçimde yeniden kurunuz.

Çözüm:

> Boyaları serpmeden önce su dinlenmeli.
> Boyaları serpmek için suyun dinlenmesi gerek.
> Su dinlenmeden boyaları serpmeyin.

Üç cümlede de suyun dinlenmesi gerekli bir iş olarak anlatılıyor. Değişen yalnızca yapıdır: İlk ikisi gereklilik, sonuncusu emir biçiminde söylenmiştir.

Ne öğrendik?

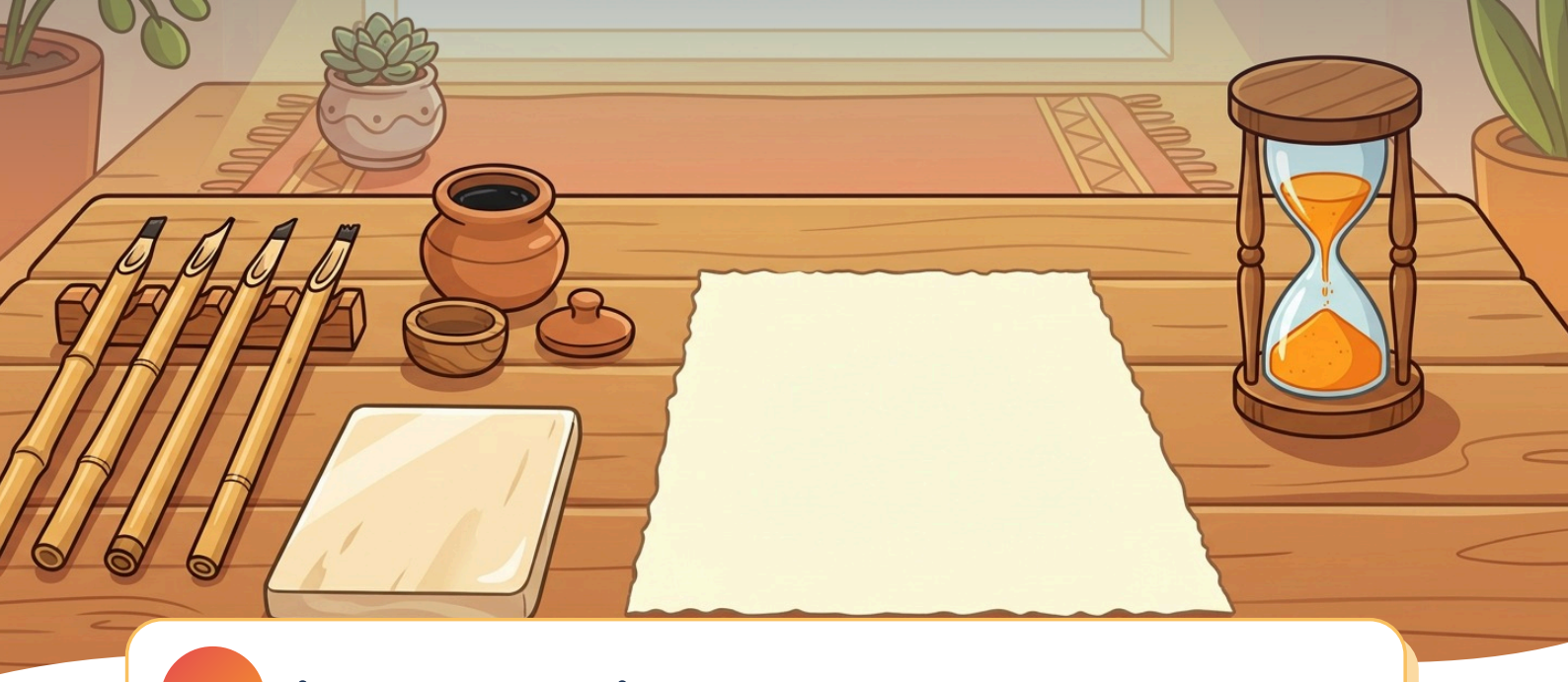
1. "Fırının kapağını açmadan önce fırının soğuması lazım." cümlesini "-mAlI" ekiyle yeniden yazınız.

2. "Hamuru iyice yoğurmazsan çanak çatlar." cümlesinde şart ve sonuç bölümlerini yazınız.

3. "Usta işaret edince kâğıdı kaldırırız." cümlesinde "-ince" eki ne bildiriyor?

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde gereklilik bildiren bir yapı yoktur?
   A) Hat yazarken kalemi eğik tutmalısın.
   B) Seramiği fırına vermeden önce kurutmamız gerek.
   C) Kâğıt kuruyunca çerçeveye koyarız.
   D) Tezhip yaparken çok dikkatli olmak gerek.

Notlarım



3 İstek ve Emir İfadeleri

Önceki konuda istek ifadelerini tanımıştınız. Metindeki anlatıcı “Bir daha deneyeyim mi?” diye sordu, usta “Bir daha deneyelim.” diyerek bir öneride bulundu. Usta bazı yönergelerini ise emir biçiminde verdi: “Ellerinizi yıkayın.”, “Kâğıdı al.”, “Boya kâğıda iyice geçsin.”

Tanım İstek ve emir ifadeleri

Bir işin yapılmasını dileyen ya da öneren yapılara istek ifadeleri, bir işin yapılmasını buyuran yapılara emir ifadeleri denir. İstek ifadelerinde konuşan çoğu zaman işe kendisi de katılır: deneyelim. Emir ifadelerinde ise iş karşıdaki kişiden ya da başkasından beklenir: dene, denesin.

Kim yapacak?	Yapı	Örnek
Ben (istek)	-AyIm	Bir daha deneyeyim.
Biz (istek)	-AlIm	Lütfen acele etmeyelim.
Sen (emir)	Ø (ek almaz)	Kâğıdı al. Hemen kaldırma.
O (emir)	-sIn	Boya kâğıda iyice geçsin.
Siz (emir)	-In, -InIz	Ellerinizi yıkayın. Eserlere dokunmayınız.
Onlar (emir)	-sInlAr	Aceleci olanlar önce sabretmeyi öğrensinler.

İstek bildiren **-A** eki kişi ekiyle birlikte kullanılır: dene-y-e-yim, dene-y-e-lim. Emir, yönergelerde ve uyarılarda doğal bir söyleyiştir; ancak günlük konuşmada sert duyulabilir. **Lütfen** kelimesi ya da istek ifadesi söyleyişi yumuşatır: Kapıyı kapat. → Lütfen kapıyı kapatın. → Kapıyı kapatalım.

İstek mi, emir mi?

	İstek	Emir
İşi kim yapar?	Çoğu zaman konuşan da işe katılır.	İş karşıdakinden ya da başkasından beklenir.
Yapılar	-AyIm, -AlIm; lütfen	Ø, -sIn, -In, -InIz, -sInlAr
Söyleyiş	Yumuşak, öneri gibi	Doğrudan, buyurucu
Örnek	Tekneyi sarsmayalım.	Tekneyi sarsmayın.

Aynı istek, duruma göre farklı yapılarla dile getirilebilir. Aşağıdaki kartlarda bir işin gereklilik, şart, istek ve emir ifadeleriyle nasıl söylendiğini inceleyiniz.

MÜZEDE



Eserlere dokunmamanız gerek. Eserlere dokunmayınız. Lütfen eserlere dokunmayalım.

ATÖLYEDE



Kili ıslak tutmazsan çanak çatlar. Kili ıslak tutmalısın. Kili ıslak tut.

KÜTÜPHANEDE



Burada sessizce çalışalım. Sessiz olun. Yüksek sesle konuşursan arkadaşlarının dikkati dağılır.

Cümleyi kendi sözlerimizle yeniden kurmak: Bir cümleyi yeniden kurarken anlamı korur, yapıyı değiştiririz. Bunun için kelimelerin yerini değiştirebilir, eş anlamlı kelimeler kullanabilir ya da bir ifade türünü ötekine dönüştürebiliriz. Yeniden kurduğumuz cümle, ilk cümlenin söylediğinden ne fazlasını ne eksiğini söylemelidir.

Örnek 3: Yönergeleri yeniden kuralım

Soru: a) "Ellerinizi yıkayın." emrini gereklilik ve istek ifadeleriyle yeniden kurunuz. b) "Su koyu olmazsa boyalar dibe çöker." cümlesini gereklilik ifadesiyle yeniden kurunuz.

Çözüm:

> a) Ellerinizi yıkamalısınız. / Ellerinizi yıkamanız gerek. / Lütfen ellerimizi yıkayalım.
> b) Boyaların dibe çökmemesi için suyun koyu olması gerek.

a) maddesinde iş aynı kalır ama söyleyiş değişir: Emir en doğrudan söyleyiştir, istek ise konuşanı da işe kattığı için daha yumuşak duyulur. b) maddesinde şart cümlesindeki bilgi, anlamı değişmeden bir gerekliliğe dönüştürülmüştür.

Bağlantı: Geleneksel Türk sanatları

Ebru, hat, tezhip, çini ve minyatür, yüzyıllardır birbirini besleyen geleneksel Türk sanatlarıdır. Ebrulu kâğıtlar kitap ciltlerinde ve hat levhalarının kenarlarında kullanılırdı. Bu sanatlar usta ile çırak arasındaki emek ve sabır ilişkisiyle kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Bugün de kültür merkezlerindeki atölyelerde bu sanatları öğrenmek mümkündür.



Etkinlik 4

Yazma görevi: Bir el sanatı için yönerge

Bildiğiniz ya da araştırdığınız bir el sanatının (ebru, çini boyama, keçe, kilim dokuma, kâğıt kesme vb.) nasıl yapıldığını anlatan bir yönerge yazınız.



1. Gerekli malzemeleri bir çizelge hâlinde yazınız. Alt alta tekrar eden sözlerde denden işaretini kullanınız.
2. İşin aşamalarını sırasıyla madde madde yazınız.
3. Yönergenizde en az iki gereklilik, iki şart, bir istek ve iki emir ifadesi kullanınız.
4. Sanatın ya da bir eserin adını cümle içinde tırnak işaretiyle yazınız.
5. Yönergenizdeki iki cümleyi anlamını koruyarak başka bir ifade türüyle yeniden kurunuz.

PUANLAMA ANAHTARI

Ölçüt	Tam (3)	Kısmen (2)	Henüz değil (1)
İfade çeşitliliği	Gereklilik, şart, istek ve emir ifadeleri yerinde kullanılmış	İki ya da üç tür kullanılmış	Tek tür kullanılmış
Sıra ve açıklık	Aşamalar sıralı ve anlaşılır	Bazı aşamalar eksik ya da karışık	Sıra yok
Yeniden kurma	İki cümle anlamı korunarak yeniden kurulmuş	Anlamda küçük kayma var	Yeniden kurma yok
Yazım ve noktalama	Tırnak ve denden işareti doğru kullanılmış	Bir-iki hata var	Kurallar uygulanmamış

Ne öğrendik?

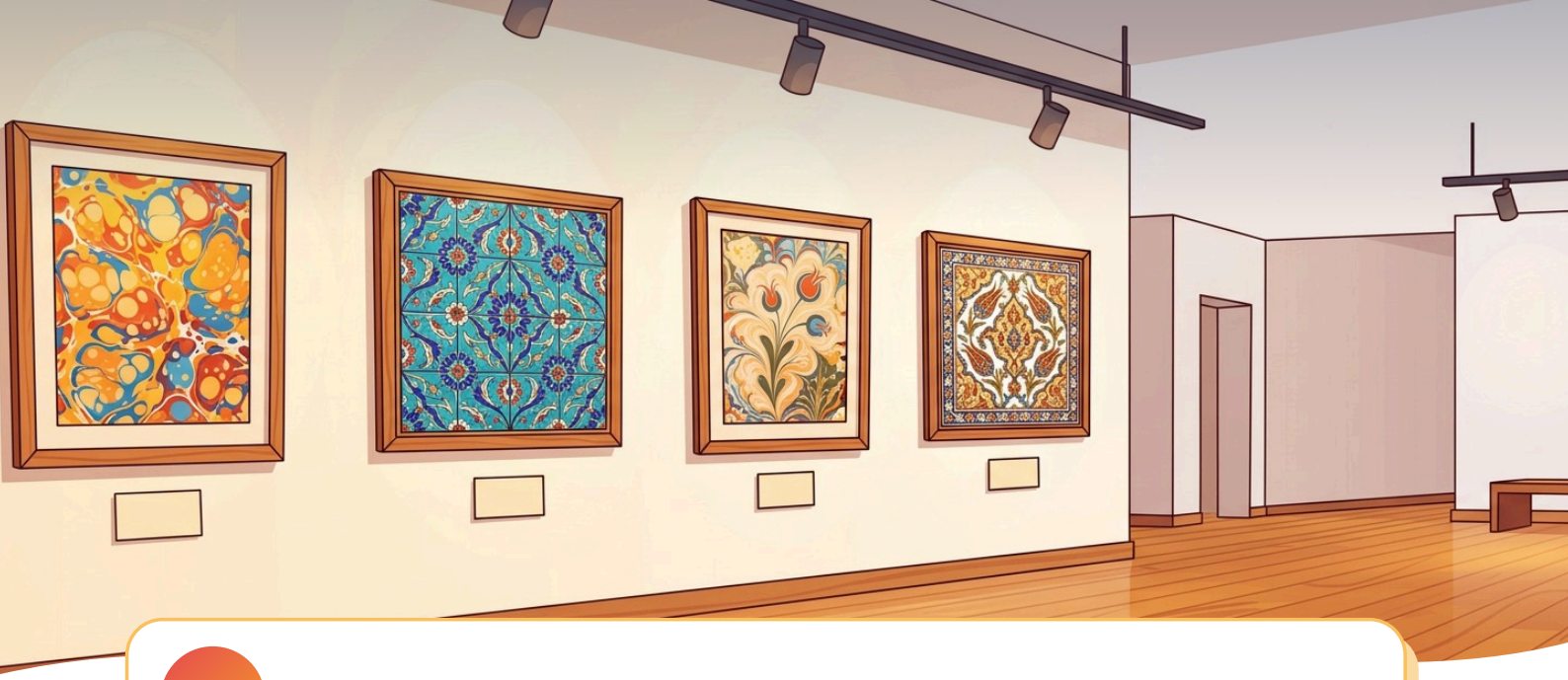
1. “Atölyeden çıkarken masanızı toplayın.” cümlesini istek ifadesiyle yeniden yazınız.

2. “Ziyaretçiler eserlerin fotoğrafını flaşla çekmesinler.” cümlesinde emir kimden bekleniyor?

3. “Kalemi kesmeden yazmaya başlama.” cümlesini anlamını bozmadan “-mAIl” ekiyle yeniden kurunuz.

4. Aşağıdakilerden hangisi “Eserlere dokunmamanız gerek.” cümlesinin anlamı korunarak yeniden kurulmuş biçimidir?
   A) Eserlere dokunabilirsiniz.
   B) Eserlere dokunmamalısınız.
   C) Eserlere dokunursanız eserler güzelleşir.
   D) Eserlere dokunmak isteyen var mı?

Notlarım



4 Yazım ve Noktalama Köşesi

Metinde “biz” kelimesi ve “Bahar Bahçesi” adı tırnak içinde yazıldı. Tırnak işaretinin, başkasından olduğu gibi aktarılan sözlerde kullanıldığını biliyorsunuz. Bu işaretin başka görevleri de vardır.

Tanım Tırnak ve denden işareti

Tırnak işareti (“ ”), aktarılan ve vurgulanan sözleri, eser ve yazı adlarını belirtmek için kullanılır. Denden işareti (“) ise maddelerde ve çizelgelerde alt alta gelen aynı sözlerin yeniden yazılmasını önler.

Tırnak işareti (“ ”):

- Özel olarak vurgulanmak istenen sözler tırnak içine alınır: Ebrucular bu ince çubuğa “biz” der.
- Cümle içinde eserlerin ve yazıların adları ile bölüm başlıkları tırnak içine alınır: Usta bize “Bahar Bahçesi” adlı ebrusunu gösterdi. Kitabın “Geleneksel Sanatlarımız” bölümünü okuduk.
- Tırnak içindeki sözden sonra gelen ek kesmeyle ayrılmaz: “Bahar Bahçesi”ni çok beğendik.
- Tırnak içindeki aktarmanın sonundaki nokta, soru ya da ünlem işareti tırnağın içinde kalır: Usta “Acele etmeyelim.” dedi.
- Eser adları ve vurgulanan sözler tırnak yerine eğik yazıyla da gösterilebilir.

Denden işareti (“): Bir yazıdaki maddeleri sıralarken ya da bir çizelgede alt alta gelen aynı sözleri, söz gruplarını ve sayıları yeniden yazmamak için kullanılır. Atölyenin malzeme çizelgesine bakalım:

Renk	Malzeme	Miktar	Birim
Kırmızı	boya	1	kavanoz
Mavi	“	1	“
Sarı	“	2	“

Çizelgede “boya” ve “kavanoz” sözleri tekrar yazılmamış, yerlerine denden işareti konmuştur. Denden işareti yalnızca maddelerde ve çizelgelerde kullanılır, cümle içinde kullanılmaz.

Tırnak işareti ve denden işareti

	Tırnak işareti “ ”	Denden işareti “
Görevi	Aktarılan ve vurgulanan sözleri, eser ve yazı adlarını belirtir.	Alt alta gelen aynı sözlerin yeniden yazılmasını önler.
Nerede?	Cümle içinde	Maddelerde ve çizelgelerde
Örnek	“Bahar Bahçesi”ni beğendik.	Kırmızı boya / Mavi “

Tuzağa düşme!

Tırnaktan sonra kesme yok

Tırnak içine alınan bir söze gelen ek doğrudan tırnaktan sonra yazılır, araya kesme işareti girmez.

- ✗ “Bahar Bahçesi”’ni → ✓ “Bahar Bahçesi”ni
- ✗ “biz”’e → ✓ “biz”e

Örnek 4: Noktalama yanlışlarını düzeltelim

Soru: Aşağıdaki cümlelerdeki noktalama yanlışlarını bulup düzeltiniz.

> a) Usta, “Bahar Bahçesi”’ni bize gösterdi.
> b) Usta “Acele etmeyelim”. dedi.
> c) Kırmızı boyadan bir kavanoz, mavi “ bir kavanoz aldık.

Çözüm: a) Tırnaktan sonra gelen ek kesmesiz yazılır: **“Bahar Bahçesi”ni.** b) Aktarılan sözün sonundaki nokta tırnağın içinde kalır: **“Acele etmeyelim.” dedi.** c) Denden işareti cümle içinde kullanılmaz: **mavi boyadan bir kavanoz.**

✓ Ne öğrendik?

1. Aşağıdaki cümlede tırnak içine alınması gereken sözü yazınız: Bu hafta okul dergimizdeki Ustalardan Öğrendiklerim başlıklı yazıyı okudum.

2 Eki kurala uygun getirerek yazınız: “Bahar Bahçesi” (-ni) çok beğendim.

3 Aşağıdaki çizelgeyi tekrar eden sözlerin yerine denden işareti koyarak yeniden yazınız: Çini tabak 4 tane / Çini kâse 2 tane / Çini karo 6 tane

4 Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak işaretinin kullanımıyla ilgili bir yanlışlık yapılmıştır?

A) Ebrucular ince çubuğa “biz” der.
B) Kitabın “Çini Sanatı” bölümünü okudum.
C) “Bahar Bahçesi”’ni çok beğendim.
D) Usta “Acele etmeyelim.” dedi.

Tuzağa düşme!

Yanılgı avı: Gereklilik, şart, istek, emir ve noktalama

- ✗ “‘-mAlI’ ile ‘-mAsI gerek’ farklı anlamlar taşır.” → ✓ İkisi de **gereklilik** bildirir: Gitmelisin. = Gitmen gerek.
- ✗ “‘-sA’ eki yalnızca dilek bildirir.” → ✓ **-sA** bir işi başka bir işe bağlayan **şart** da bildirir: Erken gelirsen yer bulursun.
- ✗ “Emir her zaman kaba bir söyleyiştir.” → ✓ Yönergelerde ve uyarılarda emir doğaldır; **lütfen** ve istek ifadeleri söyleyişi yumuşatır.
- ✗ “Cümleyi yeniden kurmak, kelimelerin yerini rastgele değiştirmektir.” → ✓ Yeniden kurarken **anlam korunur**, yalnızca yapı değişir.
- ✗ “Denden işareti cümle içinde de kullanılır.” → ✓ Denden yalnızca **maddelerde ve çizelgelerde** alt alta gelen aynı sözlerin yerine kullanılır.

Notlarım

Konu Testi

✓ Ne öğrendik?

Aşağıdaki soruları dikkatle okuyunuz. Her sorunun doğru seçeneğini işaretleyiniz.

1 Halı müzesinin girişine yeni bir bilgi levhası asıldı. Levhada şu cümleler yer alıyor: (I) Halılar ışıktan zarar gördüğü için salonların loş tutulması gerekiyor. (II) Rehberle gezmek isteyenler danışmaya başvurabilir. (III) Müze pazartesi günleri kapalıdır. (IV) Müzenin bahçesinde bir dinlenme alanı vardır. Numaralanmış cümlelerin hangisinde gereklilik bildiren bir yapı kullanılmıştır?

A) I
B) II
C) III
D) IV

2 Ney kursunun ilk dersinde öğretmen çocuklara şunları anlattı: (I) Ney, kamıştan yapılan bir çalgıdır. (II) Her gün biraz çalışırsanız kısa sürede ilk ezginizi çalarsınız. (III) Kursumuz her salı yapılır. (IV) Neyin sesi çok yumuşaktır. Numaralanmış cümlelerin hangisinde bir iş bir şarta bağlanmıştır?

A) I
B) II
C) III
D) IV

3 Proje grubunda herkes aynı anda konuşunca kimse kimseyi duyamadı. Grup başkanı bunun üzerine “Lütfen sırayla konuşalım.” dedi. Başkanın bu sözü için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

A) Konuşan, isteğine kendini de katmıştır.
B) Bir işin şarta bağlandığı anlatılmıştır.
C) Geçmişte yapılmış bir iş anlatılmıştır.
D) Bir iş sert bir emirle istenmiştir.

4 Hat atölyesinin kuralları panoya yazılıyor. Panonun üstündeki cümle şöyle: “Mürekkebi dikkatli kullanmazsanız kâğıtlar bozulur.” Bu cümle, anlamı korunarak aşağıdakilerden hangisiyle yeniden kurulabilir?

A) Kâğıtlar bozulsun diye mürekkebi dikkatli kullanın.
B) Kâğıtların bozulmaması için mürekkebi dikkatli kullanmalısınız.
C) Mürekkebi dikkatli kullanırsanız kâğıtlar bozulur.
D) Kâğıtlar bozulduğu için mürekkebi dikkatsiz kullandınız.

5 Köydeki dokuma kursunun ilk günü yaklaşıyor. Kurs yöneticisi panoya şu duyuruyu astı: (I) Lütfen kursa zamanında gelelim. (II) Yardımcılar tezgâhları sabah erkenden hazırlamalı. (III) Kendi yün ipliğinizi getirin. (IV) Kurs saatleri yarın panoya asılacak. Numaralanmış cümlelerin hangisinde bir iş, karşıdaki kişilerden doğrudan emir yoluyla istenmiştir?

A) I
B) II
C) III
D) IV

6 Okul dergisinin sanat köşesi için bir sergi yazısı hazırlandı: (I) Ressamın "Göl Kıyısı"'ndaki renkler çok canlıydı. (II) Kardeşim "Bu tabloyu kim yaptı"? diye sordu. (III) Öğrenci bileti 20 lira, öğretmen " 30 liraydı. (IV) Sergiden çıkarken "Renklerin Dili" adlı kitapçığı da aldık. Numaralanmış cümlelerin hangisinde noktalama işaretleri kurala uygun kullanılmıştır?

A) I
B) II
C) III
D) IV

KENDİME NOT

Bu konuda	Evet	Kısmen	Henüz değil
Gereklilik ve şart ifadelerini metinde bulabiliyorum.			
İstek ve emir ifadelerini ayırt edebiliyorum.			
Bu ifadeleri yazdığım yönergelerde yerinde kullanabiliyorum.			
Bir cümleyi anlamını koruyarak yeniden kurabiliyorum.			
Tırnak ve denden işaretini kurallarına uygun kullanabiliyorum.			

Notlarım

Cevap Anahtarı

Ön Değerlendirme

1. Müzeye girmeden önce bilet alınması gerekli görülüyor.
2. Boyaların serpilmesi, suyun sakinleşmesine bağlanmış.
3. “Kapıyı kapat.” emirdir; doğrudan ve buyurucu duyulur. “Lütfen kapıyı kapatalım.” ise istektir; daha yumuşaktır ve konuşanı da işe katar.
4. Tırnak işaretini.

1. Okuyalım: Suyun Üstündeki Lale

1. Suyun üstündeki boyaları çekip desen oluşturmaya yarar.
2. Hatasından dolayı üzülmemesini, rahatlamasını ve yeniden denemeye cesaret bulmasını sağlamış olabilir.
3. Ebruyu öğrenmek, sevmek ve başkalarına öğretmek gerekir.
4. **B.** Usta, ebrunun sabır istediğini ve bu sanatı yaşatmak için öğrenip öğretmek gerektiğini vurgular. A, C ve D metinde söylenmemiştir.

2. Gereklilik ve Şart İfadeleri

1. Fırının kapağını açmadan önce fırın soğumalı.
2. Şart: Hamuru iyice yoğurmazsan. Sonuç: çanak çatlar.
3. Kâğıdın kaldırılmasının, ustanın işaret etmesine bağlı olduğunu ve o anda yapılacağını bildiriyor.
4. **C.** Bu cümlede gereklilik değil, şart ve zaman bildiren “-ince” eki vardır.

3. İstek ve Emir İfadeleri

1. Atölyeden çıkarken masamızı toplayalım.
2. Ziyaretçilerden.
3. Yazmaya başlamadan önce kalemi kesmelisin.
4. **B.** “Eserlere dokunmamalısınız.” cümlesi de “dokunmamanız gerek” gibi gereklilik bildirir. A izin, C şart, D soru anlamı verir.

4. Yazım ve Noktalama Köşesi

1. “Ustalardan Öğrendiklerim”
2. “Bahar Bahçesi”ni çok beğendim.
3. Çini tabak 4 tane / “ kâse 2 “ / “ karo 6 “
4. **C.** Tırnaktan sonra gelen ek kesmesiz yazılır: “Bahar Bahçesi”ni.

Konu Testi

1. **A.** I. cümledeki “tutulması gerekiyor” yapısı, bir işin yapılmasının gerekli olduğunu bildirir. II. cümle izin ya da olasılık, III ve IV. cümleler yalnızca bilgi bildirir.
2. **B.** II. cümlede “-sAnIz” eki, ilk ezgiyi çalmayı her gün çalışma şartına bağlar. I, III ve IV. cümleler yalnızca bilgi verir.
3. **A.** “-AlIm” eki konuşanı da işe katan bir istek bildirir; “lütfen” söyleyişi yumuşatır. Cümlede şart, geçmiş ya da sert emir yoktur.
4. **B.** Şart cümlesindeki bilgi, anlamı değişmeden gerekliliğe dönüşmüştür. A amaç, C ters şart, D sebep anlamı verir.
5. **C.** III. cümledeki “-In” eki, işi doğrudan karşıdaki kişilerden, yani kursiyerlerden emir yoluyla ister. I istek, II gereklilik bildirir; IV ise yalnızca bilgi verir.
6. **D.** IV. cümlede eser adı tırnak içine alınmış, noktalama kurala uygun kullanılmıştır. I. cümlede tırnaktan sonra gelen ek kesmesiz yazılır (“Göl Kıyısı”ndaki), II. cümlede soru işareti tırnağın içinde kalır (“Bu tabloyu kim yaptı?” diye), III. cümlede denden işareti cümle içinde kullanılmaz.

Notlarım